

دومین کنفرانس ملی
 راهکارهای توسعه و ترویج آموزش علوم در ایران

2nd National Conference
 on Strategies for promoting science education in Iran

۱۸ تیرماه ۱۳۹۵
 8 July 2016

Galedar - Iran
 گله دار - ایران

عدالت ترمیمی در دستگاههای اجرایی، بررسی اهداف و جایگاه آن

لیلا حقیقی

دانشجوی کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد ابرکوه، یزد، ایران

Leilahaghighi77@yahoo.com

چکیده

عدالت ترمیمی الگویی نوظهور و در عین حال کهن و ریشه دار از عدالت کیفری است که از دهه های ۷۰ و ۸۰ قرن بیستم میلادی تجدید یافته است از نظر اندیشمندان علل گرایش به عدالت ترمیمی در دهه های اخیر ناتوانی سیستم عدالت کیفری در دو طیف سزادهی و اصلاح و تربیت آن، از کنترل بزهکاری است که با افزایش ناگهانی و تأسفسبار نرخ جرم، پرسش های اساسی درباره حدود توانایی های عدالت کیفری سنتی و دولت ها در کنترل بزهکاری مطرح شد و از طرف دیگر مقام های دولتی درک کرده اند که کنترل جرم از دو جهت عمده و متمایز فراتر از توان دولت است نخست: توانایی نهادهای دولتی عدالت کیفری به شدت محدود است در ثانی: ساز و کارهای مهار کننده ای وجود دارند که خارج از محدوده های دولتی فعالیت داشته و تا اندازه ای مستقل از سیاست های دولت هستند. این چالش ها منجر به ایجاد و توسعه روش های جایگزین و باز تعریف سهم دولت در عدالت کیفری شد که به اعتقاد منتقدین؛ عدالت کیفری سزادهی، هم بزه دیده و هم بزه کار و هم جامعه را به نفع اقتدار عمومی از طریق قوانین کیفری فراموش نموده یا حداقل نقشی در خور و شایسته به آن ها نداده است.

عدالت ترمیمی نوعی از عدالت، راجع به امور کیفری، مبنی بر جبران است؛ به این معنا که در اجرای آن باید تلاش شود. آثار وخامت بار جرم و ضرر و زیان های ناشی از آن، خواه به صورت کامل یا به گونه ای نمادین ترمیم شود. هاوارد زهر خاطر نشان می کند که، تعدی و تجاوز موجب ایجاد تعهد می گردد. به این معنا که وقتی فردی نسبت به دیگری، مرتکب خطا یا جرم شود، برای او تعهدی جهت درست کرد و ساختن آنچه از بین برده است، ایجاد گردد. یکی از تعاریف پذیرفته شده برای عدالت ترمیمی، تعریف تونی مارشال، نویسنده و جرم شناس انگلیسی است، که می گوید: «عدالت ترمیمی فرآیندی است که در آن کلیه کسانی که در خصوص یک جرم خاص سهمی دارند، گرد هم می آیند، تا به طور جمعی درباره ی چگونگی برخورد با آثار و نتایج جرم و مشکلات ناشی از آن برای آینده راه حلی بیابند». هدف از نگارش این مقاله بررسی عدالت ترمیمی در دستگاههای اجرایی است. این مقاله که ابزار جمع آوری اطلاعات آن روش کتابخانه ای است به روش توصیفی - تحلیلی به بررسی عدالت ترمیمی در دستگاههای اجرایی می پردازد و سعی شده است ابتدا مفاهیم ارائه شده و سپس تجزیه و تحلیل می شود و در پایان پیشنهادهایی ارائه می گردد.

کلمات کلیدی: عدالت ترمیمی، دستگاههای اجرایی، بزه دیده، بزهکار.

دومین کنفرانس ملی
 راهکارهای توسعه و ترویج آموزش علوم در ایران
 2nd National Conference
 on Strategies for promoting science education in Iran
 ۱۸ تیرماه ۱۳۹۵
 8 July 2016
 Galedar - Iran
 گله دار - ایران

مقدمه

تعریف عدالت ترمیمی

«عدالت ترمیمی فرایندی است برای دیگر نمودن کسانی که دارای سهمی در یک جرم خاص هستند تا به طریق جمعی نسبت به تعیین و توجه به صدمات و زیان‌ها، نیازها و تعهدات جهت التیام و بهبود بخشیدن و راست گردانیدن امور به اندازه‌ای که امکان پذیر است اقدام نمایند».

عدالت ترمیمی، جنبشی نوین در حوزه جرم‌شناسی است. از آنجا که جرم موجب جریحه دار شدن وجدان جامعه می‌شود سازمان عدالت را بر آن می‌دارد تا آسیب‌های به وجود آمده را ترمیم کند و طرفین نیز مجاز به مشارکت در این فرآیند خواهند بود. بنابراین برنامه‌های عدالت ترمیمی، بزه دیده، بزه‌کار و دیگرانی که به نحوی تحت تاثیر جرم واقع شده اند را قادر می‌سازد که در مقابله با جرم دخالت مستقیم داشته باشند. افراد یاد شده در مرکز فرآیند عدالت کیفری قرار می‌گیرند. دولت و حقوقدانان نیز تبدیل به تسهیل‌کنندگان سیستمی می‌شوند که هدف آن پاسخگویی بزه‌کار، بازسازی آسیب‌های وارد شده به بزه دیده و همیاری کامل بزه دیده، بزه‌کار و جامعه است. در واقع فرآیند دخالت تمام طرفین، شرط بنیادین دستیابی به برون داد اصلاح و آرامش است.

تعریفی از عدالت ترمیمی که به طور فزاینده در گفتمان بین‌المللی به کار برده می‌شود بر فرآیند و برون داد به نحو توأمان تاکید دارد:

«عدالت ترمیمی فرایندی است که به موجب آن، طرفین در خصوص چگونگی رسیدگی به پیامد‌های جرمی معین، تصمیم‌گیری می‌کنند».

عدالت ترمیمی از جهات متعددی با عدالت کیفری معاصر تفاوت دارد، نخست آنکه نگرش فراگیر تری به اعمال مجرمانه دارد، بیش از آنکه جرم را صرفاً عملی قانون شکنانه تلقی کند، به این موضوع می‌پردازد که بزه‌کاران به بزه دیدگان، جامعه و حتی خودشان لطمه می‌زنند. دوم آنکه افراد بیشتری را در فرآیند مقابله با جرم دخالت می‌دهد، علاوه بر بزه‌کار و دولت، بزه دیدگان و افراد جامعه نیز به همان میزان در جریان قرار می‌گیرند. در نهایت این سیستم، موفقیت را نیز به گونه‌ای دیگر ارزیابی می‌کند، بیش از اینکه به میزان مجازات تحمیل شده توجه کند، میزان آسیب‌های جبران شده و یا پیشگیری شده را می‌سنجد.

بزه دیده، بزه‌کار و گردهمایی‌های جامعه

دیدارهای میان بزه‌دیدگان، بزه‌کاران و اعضای متاثر اجتماع، روشی قابل توجه برای نشان دادن جنبه ارتباطی جرم و عدالت است. روش‌های سه‌گانه‌ای که در پی می‌آید به عنوان معیارهای اساسی عدالت ترمیمی پذیرفته شده‌اند. هر کدام از آنها می‌تواند محدود به هر یک از طرفینی باشد که به طور داوطلبانه شرکت می‌جوید.

۱. میانجیگری: این روش برای بزه‌دیده‌ای که نفع فرصتی را فراهم می‌سازد که بزه‌کار خود را در شرایطی سالم ملاقات کند و با کمک یک میانجی آموزش دیده، به بحث درباره جرم بپردازد.

دومین کنفرانس ملی
 راهکارهای توسعه و ترویج آموزش علوم در ایران
 2nd National Conference
 on Strategies for promoting science education in Iran
 ۱۸ تیرماه ۱۳۹۵
 8 July 2016
 Galedar - Iran
 گله دار - ایران

روش میانجیگری اهداف ذیل را شامل می شود:

- الف- بزه دیده اجازه می یابد با بزهکار در زمینه ای داوطلبانه دیدار کند.
  - ب- بزهکار تشویق می شود که به مسئولیت ناشی از جرم و وارد ساختن آسیب واقف آید.
  - ج- فرصتی فراهم می آید که بزه دیده و بزهکار به برنامه ریزی برای جبران خسارت بپردازند.
- بیش از ۳۰۰ برنامه میانجیگری در آمریکای شمالی و در حدود ۵۰۰ برنامه در اروپا اجرا می شود. تحقیقات نشان داده اند که چنین برنامه هایی بیشترین میزان رضایت میان بزه دیده و بزهکار را ایجاد می کنند. داوطلبانه بودن این برنامه ها باعث ترس کمتر در بزه دیده و تمایل بزهکار به جبران کامل خسارت می شود. همچنین این بزهکاران، کمتر از آنهایی که به جرم شان در دادگاه عادی رسیدگی شده است، مرتکب جرایم جدید می شوند.
۲. گردهمایی گروه جامعه یا خانواده: این روش، بزه دیده، بزهکار و خانواده و دوستان طرفین را گرد هم می آورد تا در مورد جبران عواقب جرم تصمیم بگیرند. اهداف برگزاری گردهمایی ها عبارتند از:
- الف- فراهم ساختن فرصتی برای بزه دیده جهت دخالت مستقیم در جریان مقابله با جرم.
  - ب- افزایش آگاهی مجرم در مورد تاثیر رفتار مجرمانه او و احساس مسئولیت در قبال آن.
  - ج- متعهد ساختن سیستم حمایت از بزهکار برای اصلاح رفتار او.
  - د- اجازه دادن به بزه دیده و بزهکار برای برخورداری از حمایت جامعه.
- روش گردهمایی از مناسبات سنتی قبیله مائوری در زلاندنو اخذ شده که خارج از نهاد های رسمی خدمات اجتماعی شکل گرفته و پیش از آن نیز توسط پلیس استرالیا مورد استفاده قرار می گرفته است و اکنون در آمریکای شمالی، اروپا و آفریقای جنوبی نیز رایج است. از این روش بیشتر برای بزهکاران نوجوان و جوان استفاده می شود. (بیشترین پرونده های مربوط به بزهکاری اطفال و نوجوانان در زلاندنو با روش گردهمایی مرتفع می شوند).
۳. مصالحه یا دایره های صدور احکام: این روش برای ارتقای توافق و رضایت عام میان اعضای اجتماع، بزه دیدگان، بزهکاران، حامیان طرفین، قضات، دادستان، گروه وکلا و پلیس طراحی شده و مبتنی است بر صدور حکم مناسب که به تمام نگرانی ها و مطالبات طرفین ذی نفع توجه داشته باشد.
- دوایر اهداف ذیل را دنبال می کنند:
- الف- التیام بخشیدن به کسانی که به نوعی متاثر شده اند.

ب- ایجاد امکان اصلاح در بزهکار.

ج- سهم ساختن بزه دیده، بزهکار، خانواده ها و اجتماع در یافتن راه حل سودمند.

د- یافتن و شناسایی دلایل نهفته رفتار مجرمانه. ه ایجاد یک احساس جمعی پیرامون ارزش های اجتماع.

روش تشکیل دوائر از سنن بومیان آمریکایی گرفته شده و در آمریکای شمالی به کار می رود.

ترمیم آسیب حاصله از جرم

هر یک از فرآیند های یاد شده با موافقتنامه ای در خصوص چگونگی جبران خسارت از سوی بزهکار به پایان می رسند. دو ضمانت اجرای کیفری سنتی در مقابل ترمیمی با جرم مورد استفاده قرار می گیرد: جبران زیان وارد آمده و خدمات عام المنفعه.

جبران زیان وارد آمده مبلغی است که بزهکار بابت زیان های مالی ناشی از جرم به بزه دیده پرداخت می کند. این عمل در یک دورنمای احیاگر به عنوان روشی برای پاسخگو نگه داشتن مجرمان به خاطر اعمال خلاف شان انجام می گیرد و نیز به مثابه راهکاری برای ترمیم آسیب های وارد آمده به بزه دیده به شمار می رود. جبران ضرر و زیان می تواند در هر کدام از روش های سه گانه یاد شده (میانجیگری، گردهمایی و دوائر) اتخاذ شده و یا با رای قاضی به مرحله اجرا درآید. به عبارت دیگر هم از روش قانونی و هم از روش عرفی می توان استفاده کرد.

مطالعات نشان داده اند که این شیوه رضایت بزه دیده از دستگاه عدالت را افزایش می دهد. براساس برخی مطالعات، استفاده از این روش، منجر به کاهش تکرار جرم می شود. مطالعات دیگری هم نشان می دهند که هرگاه جبران خسارت در فرآیند میانجیگری معین شود، احتمال پرداخت کامل آن بیشتر از زمانی است که این تصمیم صرفاً ناشی از حکم دادگاه باشد.

خدمات عام المنفعه، فعالیتی است که توسط بزهکار در راستای منافع جامعه صورت می گیرد. چشم انداز ترمیمی، روشی است برای جبران آسیبی که به واسطه وقوع جرم پدید آمده و توسط جامعه تحمل و تجربه شده است و به نحو مقتضی می تواند به جای تدابیر کیفری یا روش های بازپروری و اصلاح مجرم به کار گرفته شود. آنچه کاربرد این روش را به عنوان پاسخی ترمیمی متمایز می کند، توجه و اهمیتی است که به آسیب وارد آمده بر اجتماع در اثر فعل مجرمانه داده می شود و نیز تلاش برای تضمین این امر که آسیب یاد شده با خدمات عام المنفعه ترمیم می شود. برای مثال افرادی را که به جرم دیوارنویسی در محله ای دستگیر شده اند، می توان وا داشت که نوشته ها را پاک کرده و دیوار ها را به حال اول بازگردانند.

برنامه های خدمات عام المنفعه در آفریقا برپایه روش های عرفی بنا نهاده شده اند تا فرآیند اجتماعی شدن و بازپروری بزهکار تسهیل شود.

عدالت ترمیمی در جهان

با آنکه از عمر عدالت ترمیمی چیزی کمتر از ۲۰ سال می گذرد، ولی نفوذ آن با سرعت قابل توجهی در سراسر جهان در حال گسترش است. بر این اساس می توانیم روند توسعه بین المللی در این زمینه را در دو بخش اساسی ردیابی کنیم: نخست، فعالیت های نوآورانه توسط کشورها در به کارگیری عدالت ترمیمی و دوم، تلفیق اندیشه های ترمیمی در نظام های حقوقی کشورهای مختلف.

۱. **نوآوری ها:** آنچه در پی می آید، نمونه هایی از فعالیت های ابداعی در زمینه اجرای عدالت ترمیمی است.

- راهکارهای بومی یا عرفی برای استفاده در سیستم عدالت کیفری از جمله گردهمایی ها و تشکیل دوایر، کارآمد بوده است.

- روردرویی بزه دیده و بزهدار در زندان ها نیز در اروپا و آمریکای شمالی اجرا می شود. در برخی موارد این امر مستلزم آن است که بزه دیدگان با بزهداران خود در یک محیط میانجیگری فراتر از دادگاه ملاقات کنند. این روش حتی در بند اعدامی های زندان تگزاس انجام می شود. در موارد دیگر دیدارها مستلزم حضور گروه هایی از بزه دیدگان و بزهداران نامرتب با یکدیگر است. این نوع مواجهه ناگهانی ممکن است به دلیل ناشناخته بودن و یا دست نیافتنی بودن بزه دیدگان یا بزهدار صورت گیرد و یا به عنوان گام مقدماتی برای دیدار بزه دیدگان یا بزهداران واقعی باشد.

- گروهی از دوایر پشتیبانی در کانادا با مرتکبان جرایم جنسی (عمدتاً تجاوز به کودکان) کار می کنند که در نتیجه حکم دادگاه به اجتماعات هولناک فرستاده شده اند. این برنامه با مراقبت منظم از بزهدار و تضمین آنکه منابع اجتماعی مورد نیاز او در دسترس است، باعث افزایش سلامتی عمومی می شود. در این شیوه سلامتی بزهدار نیز به گونه ای تضمین می شود. این امر با برگزاری تریبون آزاد برای اعضای جامعه صورت می گیرد تا نگرانی هایشان را ابراز کنند و در موارد ضروری با مداخله اعضای جامعه و یا همکاری با پلیس و دیگر نیروهای انتظامی برای فراهم آوردن حمایت ها و خدمات مورد نیاز صورت می پذیرد.

- رژیم های زندان منحصر به فرد در آمریکای لاتین و نقاط دیگری که در آنها زندانیان به طور داوطلبانه حاضر به سکونت در آنها و استفاده از امکاناتشان می شوند توسعه یافته اند. این رژیم ها خلیات معنوی و فرهنگی خاصی را شکل می دهند که نیازمند یادگیری و برگزاری دوره های کارآموزی است.

- دیدارهای بزه دیده، بزهدار و جامعه در فازهای متعددی از فرآیند عدالت کیفری انجام می پذیرند. این برنامه ها توسط رئیس نیروی پلیس یا ماموران آزادی مشروط در کانادا اجرا می شوند.

- از راهکارهای ترمیمی برای نشان دادن تعارض میان شهروندان و دولت نیز استفاده می شود. برای مثال می توان به کمیسیون دوستی و آشتی ملی در آفریقای جنوبی و کمیسیون معاهده ویتانگی در زلاندنو اشاره کرد.

۲- **تلفیق ها:** همچنین علائمی وجود دارد که نشان دهنده پیوستن رویکردهای ترمیمی به روند کلی عدالت در جهان است.

دومین کنفرانس ملی
 راهکارهای توسعه و ترویج آموزش علوم در ایران
 2nd National Conference
 on Strategies for promoting science education in Iran
 ۱۸ تیرماه ۱۳۹۵
 8 July 2016
 Galedar - Iran
 گله دار - ایران

- اعمال روش های قانونی از سویی عوامل بازدارنده حقوقی و یا سیستماتیک را در استفاده از برنامه های ترمیمی کاهش و الزامات قانونی در برنامه های ترمیمی را افزایش داده است. این روش همچنین برنامه های ترمیمی را در جهت درست راهنمایی کرده و در راستای حفظ حقوق بزه دیده و بزهکار انجام پذیرفته است.

- تامین هزینه ها و اختصاص نیروی کار برای اجرای برنامه ها نیز رواج نیافته است. برای مثال بلژیک با تنظیم یک برنامه جهانی برای مبارزه با بیکاری و تغییرات معین در جنبه های گوناگون عدالت کیفری از این راهکار بهره می برد. این روش مبتنی است بر پیش بینی تحریم های کیفری معین و سنجش نوعی از میانجیگری پلیسی.

- برنامه هایی به موازات قضاوت اصول ترمیمی در چارچوب سیستمیک را شامل می شود. این روش در سطح دولت و ایالت و در برخی کشورها در سطح ملی اجرا شده است. هدف از این کار مشارکت کارشناسان عدالت جنایی و اعضای جامعه در فرآیندی است که به برنامه ای برای اجرا و توسعه رویکردهای ترمیمی ره ببرد.

- تعداد برنامه های ترمیمی نیز در حال افزایش است. بیش از ۵۰۰ برنامه و پروژه میانجیگری در اروپا و بیش از ۳۰۰ برنامه در آمریکا و نیز در حدود ۱۰۰ پروژه در کانادا در حال اجرا است.

- هیأت های میان دولتی روند اجرای عدالت ترمیمی را گزارش می دهند. در سال ۱۹۹۹ کمیته وزرای سازمان شورای اروپا توصیه نامه ای را برای استفاده از روش میانجیگری در پرونده های کیفری تنظیم کرد. کتابچه سازمان ملل متحد درباره عدالت برای بزه دیدگان نیز اشاره می کند که در چارچوب عدالت ترمیمی بزهکار به بزه دیده و بقیه جامعه در تلاش برای پدید آوردن رویکردی متعادل که معطوف به بزهکار و در عین حال متمرکز بر بزه دیده باشد، مشارکت کنند. به هر رو، جبران خسارت بزه دیده، به نقش کلیدی عدالت ترمیمی در بسیاری از کشورهای توسعه یافته تبدیل شده است.

اهداف و آرمان های عدالت ترمیمی

همان طور که به اختصار اشاره شد، عدالت ترمیمی چند هدف عمده را دنبال می کند که عبارتند از:

۱- **بازتوانی بزه دیده:** بزه دیدگان نیازمند جبران خسارات ناشی از ضرر و زیان حاصل از جرم هستند. با وجود این، بسیاری از بزهکاران نوجوان و جوان قادر به تأمین منابع مالی کافی برای جبران ضرر و زیان وارده نیستند. بدیهی است در چنین فرضی، اجرای عدالت ترمیمی منوط به مشارکت جامعه یا دولت صرف نظر از تعقیب، دستگیری و محاکمه بزهکار، در جبران خسارت بزه دیده است و دولت نباید از مسئولیت تأمین و جبران زیان های بزه دیده شانه خالی کند.

۲- **بازتوانی اجتماع:** آرمان عدالت ترمیمی ارتقای نقش جامعه در جبران ضرر و زیان بزه دیده و بازپذیری بزهکار است. بسیاری از برنامه های عدالت ترمیمی بر نقش اجتماع در پاسخ به جرم و پیشگیری از آن تأکید می کنند. در این برنامه ها تأکید می شود که جامعه می تواند نسبت به جبران زیان بزه دیده ها و جذب مجدد بزهکاران اقدام کند. با وجود این، در همه جوامع مشارکت در برنامه های عدالت ترمیمی یکسان نیست و درجات مختلفی از فعالیت جوامع محلی قابل مشاهده است.

۳- **بازپذیری بزهکار:** در توضیح این مفهوم باید خاطر نشان کرد که بسیاری از بزهکاران از حاشیه اجتماع بر می خیزند. البته حاشیه نشینی بزهکار لزوماً به این معنا نیست که وی در خارج از قلمرو جغرافیایی یک شهر یا جامعه مشخص زندگی می کند؛ بلکه ممکن است بزهکار در داخل شهر و جامعه زندگی کند، اما به لحاظ فرهنگی، دارای آداب و رسوم و عقایدی

دومین کنفرانس ملی
 راهکارهای توسعه و ترویج آموزش علوم در ایران
 2nd National Conference
 on Strategies for promoting science education in Iran
 ۱۸ تیرماه ۱۳۹۵
 8 July 2016
 Galedar - Iran
 گله دار - ایران

کاملاً حاشیه نشین باشد. او ممکن است زندگی در اجتماع را تجربه کند؛ اما نه به عنوان یک عضو مؤثر، فعال و مفید در جامعه؛ بلکه به عنوان عضوی بیگانه و حتی دشمن جامعه. در صورت وجود رابطه مخاصمه آمیز میان بزهکار و جامعه، بزهکار حق خود می داند که به هر صورت ممکن جامعه را در معرض مشکل و معضل قرار دهد. با وجود این، اگر پذیرفته شود که میان بزهکاری و بزه دیدگی تفاوت اندکی وجود دارد، بنابراین چنین می توان نتیجه گیری کرد که بسیاری از بزهکاران، خود از جمله قربانیان و بزه دیده هایی هستند که از انواع مزایای اجتماعی و انسانی مانند: داشتن والدینی مسئول یا برخورداری از آموزش و اشتغال محروم بوده اند. در چنین فرضی، تأکید عدالت ترمیمی بر ضرورت ایجاد احترام متقابل میان بزهکار و اجتماع، قابل توجیه است. به گونه ای که در فرآیند عدالت ترمیمی نه تنها بزهکار مسئولیت جبران زیان وارده را برعهده می گیرد، بلکه اجتماع نیز مسئولیت بازپذیری وی را عهده دار می شود (غلامی، ۱۳۸۵).

۴- **تشکیل گروه کاری حمایتی:** یکی دیگر از اهداف عدالت ترمیمی تشکیل و ایجاد یک گروه یا یک اجتماع کاری است تا از بازپروری بزهکاران و بزه دیدگان و پیشگیری از بزهکاری حمایت کند (رایجیان اصلی، ۱۳۸۱).

ارکان عدالت ترمیمی

۱- عدالت ترمیمی بر ضرر و زیان تمرکز می کند، درک عدالت ترمیمی از جرم، قبل از هر چیز این است که جرم به افراد و اجتماعات لطمه می زند لذا پاسخ به جرم را باید بر صدمه ناشی از جرم و اقدامات مورد نیاز جهت ترمیم زیان وارده متمرکز کرد. سوال محوری در فرایند عدالت ترمیمی این است که بزه دیده به چه چیزی نیازمند است تا بهبود یابد و خود را باز یافته تا احساس آرامش و امنیت مجدد نماید.

۲- ارتکاب جرم یا ایراد صدمه، منجر به ایجاد تعهداتی می شود و بزهکار باید:

- نسبت به بزه دیده و جامعه ای که از طریق ارتکاب فعل مجرمانه متضرر شده مسئول باشد
- اقداماتی جهت رفع ضرر و زیان وارده انجام دهد

- در دسترس دادگاه و فرایندهای اصلاحی- تربیتی قرار گیرد تا آنها تعهدات بزهکار را به مرحله عمل درآورند.

۳- عدالت ترمیمی مشارکت و مداخله را ترویج می کند. مشارکت و مداخله بر این است که طرفین اصلی متاثر از جرم، یعنی بزهکاران، بزه دیدگان و اعضای جامعه محلی، نقش مهمی در فرایند اجرای عدالت دارند این سهامداران نیازمند آن هستند که اطلاعاتی در خصوص یکدیگر داشته و در تصمیم گیری راجع به آنچه که عدالت در یک مورد خاص، حکم می کند درگیر باشند.

مقایسه عدالت ترمیمی و عدالت کیفری از جهت نگرشها

عدالت کیفری:

- جرم، تجاوز و تعدی به قانون و دولت است؛
- تعدی و تجاوز موجب مجرمیت است؛
- عدالت مستلزم آنست که دولت سرزنش (مجرمیت) را تعیین نموده و مجازات را اعمال کند؛
- تمرکز اصلی: بزهکاران آنچه را که استحقاق دارند [مجازات] دریافت کنند.

عدالت ترمیمی:

- جرم، تعدی و تجاوز به افراد و روابط است؛
- تعدی و تجاوز موجب تعهداتی است؛
- عدالت، بزه دیدگان و بزه کاران و اعضای جامعه محلی را درگیر تلاش برای اصلاح امور می کند؛

- تمرکز اصلی: نیازهای بزه‌دیدگان و مسئولیت‌های بزهکاران جهت جبران زیان وارده.

اصطلاحات عدالت ترمیمی

عدالت ترمیمی رویکرد جامعی نسبت به منافع بزه دیده، بزهکار و جامعه است، این رویکرد جدید از عدالت کیفری تحت وصف و نام واحدی توصیف نمی‌شود و اطلاق یک عنوان برای تسمیه این جنبش نمی‌تواند مفاهیم و محدوده‌ها و افق‌های آن را به خوبی توصیف نماید اصطلاحات متعددی در سرتاسر جهان برای تبیین این رویکرد بکار می‌رود نظیر: عدالت محلی، عدالت غیررسمی، عدالت سبز، عدالت عقلانی، عدالت التیام دهنده، عدالت انسانی و مردمی، عدالت پویا و... ولی شایع ترین عنوان همان عدالت ترمیمی است.

نتیجه گیری

ما در جامعه‌ای زندگی می‌کنیم که باید کمترین هزینه و بیشترین فایده را از نظم حقوقی داشته باشیم. عدالت ترمیمی که چند سالی است وارد ادبیات حقوقی نوین شده است، به دنبال جبران ضرر و زیان وارده به بزه دیده و اصلاح و درمان بزهکار است. بزهکار را نباید فقط با سیاست قضایی کیفری نگاه کنیم و طوری نباشد که در انتهای کیفر، بزهکار از جامعه فاصله بگیرد و به کیفر جدید روی بیاورد.

در عدالت ترمیمی سه ضلع بزه‌دیده، بزهکار و جامعه محلی برای رسیدن به صلح و سازش اقدام می‌کنند گفت: در حقوق موضوعه جمهوری اسلامی ایران نیز وضعیت بر همین منوال است و زمانی که هنوز عدالت کیفری رسمی شکل نگرفته بود، مردم دعاوی خود را بین خودشان حل و فصل می‌کردند.

البته جای هیچ شک و تردیدی نیست که مرجع تظلم‌خواهی نظام دادگستری است اما در وضعیتی که مردم ما نگاه انتقام گیرانه ندارند می‌توان از ظرفیت عدالت ترمیمی استفاده کرد. در آئین دادرسی کیفری جدید نیز همین نگاه پذیرفته شده و سعی شده به سمت مشارکت شهروندان در اینگونه امور پیش برویم

لذا پیشنهاد می‌گردد در دستگاههای اجرایی از ظرفیت عدالت ترمیمی جهت حل و فصل انواع شکایات، دعاوی و... استفاده گردد.

دومین کنفرانس ملی
 راهکارهای توسعه و ترویج آموزش علوم در ایران
 2nd National Conference
 on Strategies for promoting science education in Iran
 ۱۸ تیرماه ۱۳۹۵
 8 July 2016
 Galedar - Iran
 گله دار - ایران

منابع و مراجع :

۱. آشوری ، محمد ؛ جایگزین های زندان .نشر گرایش ، چاپ اول ، ۱۳۸۲
۲. حبیبی، رحمان ؛ میانجیگری کیفری راهی به سوی کیفر زدایی، اداره زندان محلات، سال ۸۶
۳. دلماس ، مارتی ؛ نظام های بزرگ سیاست جنایی ، ترجمه ی دکتر علی حسین نجفی ابرند آبادی ، نشر میزان ، چاپ اول ، ۱۳۸۱
۴. دهخدا، علی اکبر ؛ لغت نامه، تهران، دانشگاه تهران، دوم ۱۳۷۷، ج ۱۱ و ۱۳
۵. رهامی ، محسن؛ زمینه های عدالت ترمیمی در حقوق کیفری ایران، دانشکده حقوق و علوم سیاسی ، شماره ۱۳۸۵، ۷۴.
۶. زهر، هوارد؛ کتاب کوچک عدالت ترمیمی، ترجمه حسین غلامی، تهران، مجد، ۱۳۸۳، اول، ص ۱۰.
۷. ساقیان ، محمد مهدی ؛ اصل برابری سلاح ها در فرایند کیفری ، مجله حقوقی دادگستری ، شماره ۵۶ و ۵۷ ، پاییز و زمستان ۱۳۸۵
۸. شیری ، عباس ؛ عدالت ترمیمی ، مبانی و کنشگران ، پایان نامه دکتری حقوق کیفری و جرم شناسی به راهنمایی علی حسینی نجفی ابرندآبادی، دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ۱۳۸۵.
۹. عباسی، مصطفی؛ افق های نوین عدالت ترمیمی میانجیگری کیفری، تهران، دانشور، ۱۳۸۲، اول، ص ۲۵.
۱۰. عباسی ، مصطفی؛ میانجی گری کیفری ، نشر دانشور ، چاپ اول ، ۱۳۸۲ ص ۳۱
۱۱. عمید، حسن ؛ فرهنگ فارسی عمید، چاپ نوزدهم، ۱۳۷۹، موسسه انتشارات امیر کبیر تهران
۱۲. غلامی، حسین؛ عدالت ترمیمی مندرج در «علوم جنایی» مجموعه مقالات در تجلیل از دکتر آشوری، تهران، سمت، ۱۳۸۳، اول، ص ۷۱۴.
۱۳. غلامی، حسین ؛ بررسی جایگاه عدالت ترمیمی در پیش نویس پژوهش حقوق و سیاست « شماره ۱۵ پاییز و زمستان ۱۳۸۴
۱۴. کانت ،امانوئل ؛فلسفه حقوق، ترجمه دکتر منوچهر صانعی دره بیدی ،انتشارات نقش ونگار، چاپ اول ،تهران، ۱۳۸۰.
۱۵. کاوه ،محمد؛ آسیب شناسی بیماری های اجتماعی، تهران، نشر جامعه شناسان، جلد اول، چاپ اول ۱۳۹۱.
۱۶. گارلند، دیوید؛ پاسخهای انطباقی مدرنیزم کیفری مندرج در « علوم جنایی» مجموعه مقالات در تجلیل از دکتر آشوری، ترجمه محمد فرجیها، تهران، سمت، ۱۳۸۳، اول، ص ۷۵۷.
۱۷. مارتین رایت ؛ عدالت ترمیمی ،ارتقاء بخشیدن رویکرد بزه دیده محوری(مجموعه مقالات)، ترجمه امیر سماواتی پیروز، انتشارات خلیلیان، چاپ اول ۱۳۸۴
۱۸. نجفی ابرندآبادی ،علی حسین ؛ میانجیگری کیفری: جلوه ای از عدالت ترمیمی، دیباچه بر کتاب میانجیگری در امور کیفری؛ محمد آشوری، جایگزینهای زندان یا مجازاتهای بینابین، تهران، نشر گرایش، ۱۳۸۲ .

دومین کنفرانس ملی
 راهکارهای توسعه و ترویج آموزش علوم در ایران
2nd National Conference
on Strategies for promoting science education in Iran
 ۱۸ تیرماه ۱۳۹۵
 8 July 2016
 Galedar - Iran
 گله دار - ایران

۱۹. نجفی ابرندآبادی، علی حسین؛ ازعدالت کیفی کلاسیک تا عدالت ترمیمی، مجله تخصصی دانشگاه علوم اسلامی رضوی، الهیات و حقوق، سال سوم شماره های ۹ و ۱۰، ۱۳۸۲.

20. Basic principles on the use of restorative justice programmes in criminal matters The Economic and Social Council, General Assembly Resolution, 12 / 2002.

21. Braitwaite, John - Strang, Heather: Restorative Justice and Civil Society, CAMBRIDGE UNIVERSITY PRESS, first published 2001, 250 Pages.

22. Classen, Ron: Restorative Justice primary focus on people, not procedures, 1996, 6 Pages, Center for Peacemaking and Conflict Studies Fresno Pacific University, P4.

23. Dignan, James: Understanding victims and restorative justice, First Published, Open University Press, 2005, USA, 238 pages.

24. Dolinko, David: Restorative Justice and the Justification of Punishment, 23 pages, UTAH LAW REVIEW, PP 319-342, 2003